

ОХУ, БНХАУ-ын гадаад бодлого Монгол улсын үндэсний аюулгүй байдалд нөлөөлөх нь

Цагдаагийн хурандаа А.Баасанцэрэн

Дотоод хэргийн их сургууль

Монгол улс цахим шуудан:

baadnaa_22@yahoo.com

Товчлол. ОХУ, БНХАУ-ын гадаад бодлого Монгол улсад сүүлийн 20 гаруй жил хэрхэн нөлөөлж байгаа, Монгол улсын гадаад бодлогын үзэл баримтлал, үндэсний аюулгүй байдлын үзэл баримтлалын өнөөгийн байдал зэргийг тусгасан.

Түлхүүр үг: Монгол улсын гадаад бодлого, Үндэсний аюулгүй байдал, ОХУ, БНХАУ-ын гадаад бодлого Монгол улсын үндэсний аюулгүй байдалд нөлөөлөх нь.

1. Монгол улсын гадаад бодлого.

Монгол улс ардчилал шинчлэл зам шилжин орж 1994 оны 6-р сарын 30-нд батлагдаж байсан бол, МУ-ын Их хурлын 2011 онд шинэчлэн батлагдаж эдүүгээ 20 гаруй жилийг үзэж байна “Монгол Улс гадаад улс төрийн бодлогоо хэрэгжүүлэхдээ баримтлах чиглэлийн нэгдүгээрт “ОХУ, БНХАУ-тай найрсаг харилцаатай байх нь Монгол Улсын гадаад харилцааны эн тэргүүний зорилт мөн.” гээд “Монгол Улсын гадаад бодлогын **хоёр дахь** чиглэл бол өрнө, дорнын өндөр хөгжилтэй, хүчирхэг гүрнүүдтэй найрсаг харилцаа хөгжүүлэх явдал мөн. Энэ зорилтын хүрээнд АНУ-тай улс төрийн утгаар чухал түншийн хэмжээнд харилцана. Японтой Ази дахь гол түнш байхаар харилцана, Европт Европын холбоо бүхэлдээ, түүний дотор ХБНГУ-тай харилцахад түлхүү анхаарна, Монгол Улс бие даасан гадаад бодлого явуулах үзэл баримтлалын үндэс нь Үндэсний аюулгүй байдлын үзэл баримтлалд дурдсанчлан “Үндэсний аюулгүй байдлыг хангах бодлогын үзэл бодлын үндэс нь эх оронч үндэсний үзэл байна” гэж тодорхойлсон заалт юм¹. Монгол Улсын Гадаад бодлогын үзэл баримтлалд Эвсэлд үл нэгдэх, Хоёр хөрштэй эн тэнцүү харилцах, Гуравдахь хөршийн харилцаа чухал зарчимуудыг тусгасан байна.

1.Эвсэлд үл нэгдэх зарчим

Эвсэлд үл нэгдэх гэдэг ойлголтыг бид одоо бол нэлээн бүдгэрсэн гэж хэлж болохоор “эвсэлд үл нэгдэх хөдөлгөөн”-тэй заримдаа хутгаж ухаарах нь бий. Гэтэл уг ойлголт маань тэр хөдөлгөөнөөс арай өөр. Тодорхойхон хэлбэл “цэрэг улс төрийн эвсэлд нэгдэхгүй” гэсэн санаа юм. Сүүлийн үед Шанхай хамтын ажиллагааны байгууллагад элсэх тухай нэлээлд яригдаж байгаа өнөө үед элсэх нь ашигтай ашиггүй гэх мэтээр нэлээд яригдаж байна.

2. Хоёр хөрштөйгөө эн тэнцүү харилцах зарчим

Хоёр хөрштэйгээ эн тэнцүү, эрх тэгш харилцана гэсэн ойлголт одоо бидэнд байгаа. Энэ бол өмнөх үе буюу 1960-аад оноос хойш, 80-аад оны шувтарга хүртэлх үеийн үйл явдал,

¹ Академич П.Очирбат /Монгол Улсын анхны Ерөнхийлөгч, Монгол Германы Чуулганы тэргүүн/ Монгол улсад гадаад бодлогын үзэл баримтлалын 20 жилийн ойд зориулсан эрдэм шинжилгээний бага хуралд хэлсэн үгнээс.

сургамжтай холбоотой. Бид тэр үед өмнөд хөрштэйгээ лав л 25 жил муудалцаж, толхилцож, үзэл суртлаар бие биеэ муулж, үгийн муухайгаар занаж зүхэж явсан. Нөгөө талд нь хойд ах нарынхаа өвөрт улам бүр л шигдээд байсан, Хоёр хөрштөйгөө харилцаагаа жигнээд, цэгнээд үзэхэд чухамдаа эн тэнцүү байна уу гэхээр бас л янз бүрийн юм яримаар. Улс төрийн хувьд яахав юм шиг. Нөгөө эдийн засгийн харилцаа гэдгээ, тэх тусмаа хөрөнгө оруулалт талаас нь ярих юм бол эн тэнцэх битгий хэл огт өөр, ерөөсөө хоёр шал ондоо тоо, үзүүлэлт харагдахаар шахуу тийм байдалтай байна. Одоогоор хоёр хөршийн худалдаа экспортын тэнцэл БНХАУ-тай 90 хувь, ОХУ-тай 10 хүрэхгүй хувьтай байна.

Монгол улс нь ОХУ, БНХАУ-тай найрсаг харилцаатай байх нь Монгол Улсын гадаад харилцааны бодлогын эн тэргүүний зорилт мөн бөгөөд тэдгээр улстай бүхэлдээ тэнцвэртэй харилцаж, сайн хөршийн ёсоор өргөн хүрээтэй хамтын ажиллагаа хөгжүүлнэ. Чингэхдээ энэ хоёр улстай харилцаж ирсэн түүхэн уламжлал, эдийн засгийн хамтын ажиллагааны өвөрмөц онцлогийг харгалзах;² гэж заасан байна.

3. “Гуравдахь хөрш”-ийн зарчим

Онцолж ярих ёстой нэг зүйл бол гуравдахь хөршийн асуудал. Ер нь 1990-ээд оны эхнээс 2000 он гартал шилжилтийн гэгдэх 10-12 жилийн хоорондох үнэнхүү хүнд нөхцөл байдлыг даван туулах үед “гуравдахь хөрш” гэж бөөнд нь нэрлэсэн тэр улсууд, тэр улсуудын идэвхитэй оролцож байдаг олон улсын санхүү, эдийн засгийн байгууллагууд бидний хувьд гачаал зовлонгоос аврах хүчин зүйл болсон. Тэр үүднээсээ 3 юмыг байтугай, 2 юмыг ч зэрэг, давхарлуулаад биччихэж болдоггүйн адил нэгдүгээрт хоёр хөрш, дараачийн дугаарт гуравдахь хөрш гэж бичихээс өөр аргагүй байсан. Гуравдахь хөршийн бодлого маань шилжилтийн үеийг туулах гадаад бодлогын хувьд хоёр хөрштэйгээ харилцах харилцаатай дүйх хэмжээний чиг баримтлал байсан юм³. 1990 оноос хойш манай улстай нагт хамтран ажиллаж байгаа оронуудаас Япон хамгийн их зээл тусламж үзүүлсэн байх жишээтэй үүний дараа БНСУ, АНУ, ХБНГУ, Турк, Энэтхэг, гэх мэт оронуудтай нягт хамтын ажиллагаа хөгжүүлж ирсэн байна.

2. Монгол улсын үндэсний аюулгүй байдал.

Монгол улсын Үндэсний аюулгүй байдлын үзэл баримтлалд МУ-ын Их хурлын 2010 оны 07 сарын 15 өдрийн 48-р тогтоолоор шинэчлэн батлагдаж Үндэсний аюулгүй байдлыг 5 бүлэг 29 зүйлд хуваан ангилсан байдаг байна. Гадаадын аюулын хүчин зүйл Монгол улсын оршин тогтнохын аюулгүй байдлаар хязгаарлахгүй, эдийн засаг, нийгэм-төрийн байгуулал, иргэдийн эрх, эрх чөлөө, экологи, мэдээллийн аюулгүй байдал, хүн ам, удмын сангийн аюулгүй байдалд ч нөлөөлж байдаг. Учир нь дээр өгүүлсэн чиглэлийн аюулгүй байдлыг хангахад мөн л гадаадын хүчин зүйл, хамтын ажиллагаа чухал юм. Монгол Улсын аюулгүй байдал, үндэсний язгуур ашиг сонирхлыг олон улсын эрх зүйн хүрээнд улс төр-дипломатын аргаар хангах нь гадаад бодлогын тэргүүлэх зорилт мөн⁴.

² Монгол улсын гадаад бодлогын үзэл баримтлалын 14.1-д.

³ Ц.Гомбосүрэн /ГЯЯ-ны сайд асан, Соёлын гавьяат зүтгэлтэн, Монгол улсад гадаад бодлогын үзэл баримтлалын 20 жилийн ойд зориулсан эрдэм шинжилгээний бага хуралд хэлсэн үгнээс.

⁴ Монгол улсын гадаад бодлогын үзэл баримтлал 2011 оны Монгол улсын их хурлын 10-р тогтоол

Тиймээс Гадаад бодлогын үзэл баримтлалд тусгагдаагүй зарим санааг ҮАБҮБ-д тусгасан байна. Тухайлбал, далайд гарцгүй орны тухай, хоёрдмол харъяаллын тухай заалт ГБҮБ-д тусгагдаагүй боловч ҮАБҮБ-д тусгагдсан байдаг. Хоёр хөрштэй харилцах бодлогын хувьд гэвэл ГБҮБ-д тэрхүү харилцааг гадаад бодлогын эн тэргүүний зорилт, тэр хоёр оронтой тэнцвэртэй харилцаж, сайн хөршийн ёсоор өргөн хамтын ажиллагаа хөгжүүлнэ гэж заасан боловч “тэнцвэртэй харилцах” гэж чухам юуг хэлэхийг тодруулаагүй байдаг. Тэгвэл ҮАБҮБ-д тэнцвэртэй харилцана гэж адил зай барих, бүх асуудлаар адил байр суурьтай байхыг бус, харин хоёулантай нь “итгэлцлийг бэхжүүлэх, сайн хөршийн найрсаг харилцааг хөгжүүлэхийг хэлнэ. Эдгээр орнуудтай харилцахдаа хөрш орнуудаас Монгол Улсын үндэсний ашиг сонирхол, нэн ялангуяа үндэсний язгуур ашиг сонирхолын талаар баримталж буй бодлогыг зохих ёсоор харгалзаж байна. Монгол Улсын үндэсний язгуур ашиг сонирхолыг хөндөөгүй хөрш хоёр орны маргаанд эс оролцож, төвийг сахих бодлого баримтална” гэж тодорхой заасан байдаг⁵.

Гуравдагч хөршийн бодлогыг амьдруулахын тулд гуравдагч орнуудтай эдийн засгаар харилцах, тэдний хөрөнгө оруулалтыг бий болгох нь нэн чухал. Үндэсний аюулгүй байдлын үзэл баримтлалд нэг орноос оруулах гадаадын хөрөнгө оруулалт нийт гадаадын хөрөнгө оруулалтын гучин хувиас хэтрэхгүй байх бодлого баримтална гэж заасан байдаг. Энэ заалтыг амьдрал дээр хэрэгжүүлэх амар биш. Гэвч үүнийг хэрэгжүүлэх улс төрийн хүчин чармайлт, хүсэл эрмэлзэлтэй байх, тооцоо судалгаатай ажиллах чухал байна. Өнгөн дээрээ эдийн засгийн аюулгүй байдалтай холбоотой мэт боловч гуравдагч хөршийн бодлогыг баталгаажуулах нэг чухал заалт гэж боддог.

ЗХУ, БНХАУ-ын хооронд олон жил үргэлжилсэн газар нутгийн маргааныг нэг тийш шийдвэрлэх тохиролцоо 1980-аад оны эцсээр эхэлсэн билээ. Асуудлыг шийдэж амжаагүй байтал ЗХУ задран маргаантай улс орнууд хүрээгээ тэллээ. Үүнд юун түрүүн Киргизстан, Казахстан, Тажикстаныг нэрлэх хэрэгтэй. Чухам ийм үндсэн дээр хамтарч асуудлаа шийдэхийн тулд 1996 онд “Шанхайн тав” хэмээх байгууллага буй болсон юм. Тэр үед уг байгууллагын гол зорилгыг цэргийн салбар дахь харилцан итгэлцэл, хил орчим дахь цэрэг зэвсгийн тоо хэмжээг харилцан бууруулах гэж томъёолж байв. 2001 онд Шанхайн тавыг зургаан орны гишүүнчлэлтэйгээр Шанхайн хамтын нийгэмлэг (ШХН) болгон өргөжүүлсэн юм. 2004 оноос уг байгууллагыг өөрийн төсөв, ажиллагааны механизмтай болгон албажуулжээ. Уг байгууллагын зорилго нь : хамтын итгэлцэл, найрамдал, сайн хөршийн холбоо, энх тайван аюулгүй байдал, бүс нутгийн тогтвортой байдлын төлөөх хамтын ажиллагаа, терроризм, салан тусгаарлал, хэт давралын эсрэг хамтран тэмцэх, улс төр худалдаа эдийн засгийн хамтын ажиллагаа гэх мэтээр тодорхойлжээ. ШХН 2004 оноос ажиглагчийн статус буй болгосонд хамгийн түрүүн Монгол улс нэгдэв. Гишүүнээр элсүүлэх урилгыг юун түрүүн Монгол, Туркменистан хоёр оронд тавьсан боловч түркменчүүд татгалзсан ба одоо болтол ямар ч холбоо тогтоогоогүй явсаар. Харин Монгол улс хоёр хөршийн байнгын урилга заллага, хатуу нэхлийн үр дүнд ажиглагчаар орсон юм. Дараа нь

⁵ Ж.Энхсайхан /Тусгай үүрэг гүйцэтгэгч Элчин сайд/

энэ нийгэмлэгт Энэтхэг, Афганистан, Пакистан, Иран улсууд ажиглагчийн статустай болсон ба Түрэг, Шри Ланка, Беларусь улсууд ажиглагчаар нэгдэх хүсэлтээ гаргачихаад байна.

ШХН-ийн анхаарлын төвд байдаг нэг хэрэг бол бүс нутгийн тогтвортой байдалд саад болж болохуйц газар нутгийн маргаантай асуудал юм. Эдгээр гишүүн орнуудын нийтлэг хилийн шугамын алинд нь ч талууд бүрнээ хүлээн зөвшөөрсөн димаркаци байхгүй. Үүнээс болж өнөөдөртөө маргаан шүүмжлэл өрнөөгүй боловч хэдийд ч хэрүүл шуугиан үүсэх магадлалтай. Иймд ШХАБ нь цэрэг улс төрийн байгууллага болохын хувьд Монгол улсын гадаад бодлогын үзэл баримтлал эвсэлд үл нэгдэх гэсэн зарчимаар энэ байгууллагад нэгдэн орох шаардлагагүй байна Монгол Улс хоёр хөрштэйгээ газар нутгын хувьд ямар нэгэн маргаан байхгүй байгаа нь одоохондоо Терроризм, Салан тусгаарлал, Хэт давралтын байхгүй боловч Үндэстний цөөнх гэгдэх Монгол улсын Баян-Өлгий аймгийн Казах иргэд Монгол хэл сурахыг хүсэхгүй, Бүх хэвлэл мэдээлэлийн хэрэгсэл нь ихэнхи нь Казахстан улсын телевизийн сувагууд нэвтэрсэн байгаа нь салан тугаарлах, Казахстан улстай нэгдэх бодлого явуулж болзошгүй юм. Одоогийн байдлаар Монгол улсын төрийн бодлого нэгдмэл залгамж чанарыг хадгалж байхгүй бол Төрийн эрх барьж байгаа нам солигдох бүрд бодлого өөрчилөгдөж байгаа нөхцөлд ОХУ нь 2014 онд Крымыг өөртэй нэгтгэсэн шиг Баян-Өлгий аймгийн Казах иргэдийн дунд Казахстан улсын нөлөөгөөр санал асуулга явуулах хэлбэрээр нэгтгэж авах санаархал байна гэсэн үг, Монгол улсын үндсэн хуулийн 2019 оны 11-р сарын 14-ны өдрийн нэмэлт өөрчлөлтөөр *Хорин дөрөвдүгээр зүйл.16-д /ард нийтийн санал асуулга явуулах*

3. ОХУ, БНХАУ-ын гадаад бодлого Монгол улсын үндэсний аюулгүй байдалд нөлөөлөх нь

ОХУ-ын гадаад бодлого нь “ОХУ-ыг дэлхийн тэргүүлэгч гүрний нэг гэдэг статусыг бэхжүүлэх, мөн тэргүүлэгч гүрнүүд олон туйлт дэлхийн дэх стратегийн тогтвортой байдал болон харилцан бие биедээ ашигтай байдлаар түншлэх асуудлыг баталгаажуулахад үндсэн үйл ажиллагаагаа чиглүүлэхээр байна.

Тогтворгүй байгаа газруудад нөлөөгөө тогтоох Ойрх-дорнод, Алс дорнод, Африк, Өмнөд ази, Латин Америк, Солонгосын хойг багтаж байгаа ба шинээр иймэрхүү газруудад нөлөөлөө тогтоох явдал юм.

Монгол улсын хувьд ОХУ-ын гадаад бодлогод сүүлийн жилүүдэд нэлээд ахиц гарч байгаа нь эдийн засаг, худалдаа, хөрөнгө оруулалт, цэргийн зэвсэг техникийн тусламж үзүүлэхэд чиглэж байна. Монгол улсын Ерөнхий сайдын ОХУ-д хийсэн айлчлалаар БНХАУ-руу тавих байгалийн хийн хоолой “Сибирийн хүч-2 төсөлд Байгалийн хийн хоолойг Монголоор дайруулан тавих асуудлууд нэлээд түлхүү яригдсаны үр дүнд ОХУ-ын Ерөнхийлөгч В.В.Путин Газпром компани удирдлагад үүрэг чиглэл судалгаа хийлгэсэн нь Монгол улсын нутаг дэвсгэр дээгүүр байгалийн хийн хоолой дамжин өнгөрүүлж тавих боломжтой гэсэн дүгнэлтэнд хүрсэн нь сүүлийн 30 гаруй жил яригдсан хийн хоолой тавигдах асуудал шийдвэрлэгдэх боломжтой болж байна.

ОХУ-ын гадаад бодлогод Монгол улсын үндэсний аюулгүй байдалд харшлах зүйл одоохондоо алга байна гэж үзэж байна, Яагаад гэвэл ОХУ өргөн уудам нутаг дэвсгэртэй нийт хүн ам тоо 145 сая хүнтэй нийт хүн амын 30 хувь нь Уралын нуруунаас Алс дорнодын бүсэд амьдарч байна, 70 хувь нь европын хэсэг буюу Уралын нуруунаас баруун тийш амьдарч байна. Ийм учраас газар нутагаа тэлэх бодлоггүй харин хүн ам цөөрч байгаа Сибирийг хөгжүүлэх нь ОХУ-ын нэг чухал асуудал юм. Гэвч Монгол улс байнга болгоомжтой байхад илүүдэхгүй 2014 онд ОХУ Крымыг өөртэй нэгтгэсэн явдал нь хэзээ ч ийм зүйл болохгүй гэсэн баталгаа алга үүнд Монгол улс төрийн хар хайрцагны бодлого чангатгаж хэзээч хаанаас ч аюул ирж болох үүднээс төрийн тогтвортой байдал, залгамж чанарыг хадгалж байх нь зүйтэй байна.

БНХАУ-ын гадаад бодлогын нэг том арга хэмжээ бол сүүлийн үед “Бүс ба Зам” “Евроазийн эдийн засгийн коридор” төслүүдийг санаачлан хэрэгжүүлж байгаа нь эдийн засгийн хувьд Хятад ашигтай нэг үгээр хэлвэл Хятадын бараа бүтээгдэхүүнийг евроазийн газар нутгаар дамжуулж борлуулах том сүлжээг үүсгэх сонирхолтой байна.

Монгол улсын гадаад бодлогын үзэл баримтлалд Дэлхий, бүс нутагт нөлөө бүхий улсуудтай харилцаа, хамтын ажиллагааг түлхүү хөгжүүлэхийг зорихын хамт аль нэг улсаас хэт хамааралтай буюу хараат байдалд орохоос сэрэмжилнэ гэж заасан байдаг нь зүгээр ч нэг бичээгүйг анхаарах ёстой байна.

Өнөөдөр Монгол улс БНХАУ-аас эдийн засгийн хувьд хараат байдалд орсон байна, худалдааны эргэлтийн 90 хувь, Монгол Улсад БНХАУ-аас 4.4 тэрбум орчим ам.долларын хөрөнгө оруулалт хийсэн. Монгол Улсад бүртгэлтэй БНХАУ-ын нийт 10.000 гаруй аж ахуйн нэгж байна. Монгол улсын гадаад бодлогын үзэл баримтлал Хоёр хөрштөйгөө эн тэнцүү харилцах зарчим Хоёр хөрштөйгөө харилцаагаа жигнээд, цэгнээд үзэхэд чухамдаа эн тэнцүү байна уу гэдэг асуудал гарч ирнэ, Энэ нь эдийн засгийн хувьд хараат байдалд орж цаашлаад улс төрийн хувьд хараат байдалд орж болзошгүй байна. Жишээ нь Тажикстан улс БНХАУ-д их хэмжээний өртөй мөн бусад оронуудад өртэй байсан 2014 онд БНХАУ Тажикстан улсын өрийг барагдуулаад газар нутгаас нь авч улмаар онцгой бүс болгож Хятадын цэрэг оруулсан байна, Манай ийм явдал болохгүй гэх баталгаа алга, нэг улсаас эдийн засгийн хувьд хараат байх явдал нь үндэсний аюулгүй байдал алдагдахад хүрч мэднэ.

Хятадын үе уламжилсан төрийн бодлогод Монгол улсын өөртэй нэгтгэх бодлого юм, энийгээ хэрэгжүүлэхийн тулд хэдэн арав зуун жилээрч тэвчээртэй таатай нөхцлийг хүлээж байдаг байна.

Шанхайн хамтын ажиллагааны байгууллага нь 2004 оноос уг байгууллагыг өөрийн төсөв, ажиллагааны механизмтай болгон албажуулжээ. Байгууллагын зорилгыг: хамтын итгэлцэл, найрамдал, сайн хөршийн холбоо, энх тайван аюулгүй байдал, бүс нутгийн тогтвортой байдлын төлөөх хамтын ажиллагаа, терроризм, салан тусгаарлал, хэт давралын эсрэг хамтран тэмцэх, улс төр худалдаа эдийн засгийн хамтын ажиллагаа гэх мэтээр тодорхойлсон байна.

ШХАБ нь цэрэг улс төрийн байгууллагын тул сүүлийн үед Монгол улсыг гишүүнээр элсэх тухай нэлээд яригдсан энэ нь Монгол улсын гадаад бодлогын үзэл баримтлалтай зөрчилдөж байгаа нь “Эвсэлд үл нэгдэх” гэдэг ойлголтыг тодорхойхон хэлбэл “цэрэг улс

төрийн эвсэлд нэгдэхгүй” гэсэн санаа юм. Хэрэвээ Монгол улс ШХАБ-д гүшүүнээр элсэн тохиолдолд МУ-ын гадаад бодлогын үзэл баримтлалтай зөрчилдөж болзошгүй байна. Иймд Монгол улс ажиглагчийн статустайгаар оролцож байх нь зүйтэй байна.

БНХАУ, Монгол улс ОХУ-ын төрийн тэргүүн нарын гурван талт уулзалт Монгол улсад одоогийн нөхцөл байдалд ашиг багатай хоёр талт харилцаа нь илүү чухал байсан байх, Монгол улстай холбоотой асуудал шийдвэрлэх болгонд ОХУ, БНХАУ заавал нэг нэгнээс нь асуух шаардлага урган гарна, харин хоёр талт хамтын ажиллагаан хоёр тал харилцан тохиролцож шийдвэрлэх боломжтой нь давуу талтай байна.

Монгол улс тусгаар тогтнолын баталгаа болсон Оюуны тусгаар тогтнол, Цусны тусгаар тогтнол, Орон зайн тусгаар тогтнол, Засаглалын тусгаар тогтнол, Ахуйн тусгаар тогтнол, дөрвөн баталгааг БНХАУ-д алдах байдалд хүрээд байгаа ба одоогийн байдлаар Орон зайн тусгаар тогтнол буюу хил хязгаарын бүрэн бүтэн байдал хэвээр хадгалагдаж байгаа боловч, Монгол улсын үндсэн хуулийн нэмэлт өөрчлөлтийн маргаан дагуулаад байгаа 6-р зүйлийн 6.2 заалтыг /Монгол Улсын иргэдэд өмчлүүлснээс бусад газар, түүнчлэн газрын хэвлий, түүний баялаг, ой, усны нөөц, ан амьтан төрийн нийтийн өмч мөн/⁶дахин авч үзэх зайлшгүй шаардлага гарч байна.

БНХАУ өнөөгийн байдлаар 1 миллиард 360 гаруй сая хүн амтай Хятадын бодлого бол аль болох хүн амаа цөөлөх бодлого барьж байгаа ийм ч учираас хүн амын өргөн хэрэглэгддэг хүнсээр нь дамжуулж насжилтыг богиносгох, генийн өөрчлөлттэй хүнсний бүтээгдэхүүн маш хямд үнэтэй хүнсний ногоо ихээр тариалаж хүнсний хэрэгцээг хангаж байна. Монгол улс импортын хүнсний түүхий эд. бүтээгдэхүүний хувьд 2017 оны эхний 8 сарын байдлаар 20 бүлгийн 178 төрлийн нийт 331.5 сая ам. долларын хүнсний түүхий эд. бүтээгдэхүүнийг импортолсон байна⁷ эдгээрийн нэлээд хувийг жимс жимсгэнэ, хүнсний ногоо эзэллэж байгаа юм, Иймд аль болох гаднаас авахгүй дотооддоо үйлдвэрлэж хүн амын хүнсний аюулгүй байдлыг хангах шаардлагатай байна.

4. Дүгнэлт Санал

Монгол Хятадын өнөөгийн харилцаа бол Монгол улсад зээл тусламж их хэмжээгээр агч байгаа нь яваандаа эдийн засгийн хувьд нэг ороноос /БНХАУ/-аас хараат байх явдал үүсэх, улмаар улс төрийн хувьд хараат байдал үүсч болзошгүй тул хэт нэг БНХАУ-аас авч байгаа зээл тусламжаа тодорхой түвшинд барьж хязгаарлах, гуравдагч оронтой худалдаа, эдийн засаг хөрөнгө оруулалтыг нэмэгдүүлэх шаардлагатай байна.

БНХАУ-ын хэрэгжүүлж байгаа “Бүс ба Зам” нь Хятадын бараа бүтээгдэхүүний дундад азиар дамжуулж Европын оронуудад хүргэх худалдааны төсөлд юм, үүнд Монгол улс оролцох нь эдийн засгийн хувьд ашигтай юу ашиггүй юу гэсэн хувилбарууд яригдаж байгаа энэ үед Монгол улс энэ төсөлд нэгдсэнээр эдийн засгийн хувьд ямар үр өгөөжтэй тодорхойлох хэрэгтэй, энэ төсөл оролцсоноор Монголын экспортын бараа бүтээгдэхүүнийг гуравдагч зах зээлд борлуулах боломжтой эсэх судлах шаардлагатай байна.

⁶ Монгол улсын үндсэн хуулийн нэмэлт өөрчлөлт 2019 он.

⁷ Хүнс, Хөдөө аж ахуй, хөнгөн үйлдвэрийн яамны албан ёсны сайтаас статистик мэдээлэл.

Монгол, Хятадын харилцаанд нөлөөлдөг тодорхой ба тодорхой бус хүчин зүйлсийг авч үзлээ. Тодорхой хүчин зүйлс нь Монгол, Хятад хоёр улсын цар хэмжээний зөрүү, хөгжлийн ялгаа, ашиг сонирхлын давхцал, эдгээрээс үүссэн хүндрэл байв. Тодорхой бус хүчин зүйлс нь гадаад талд их гүрнүүдийн өрсөлдөөн, хүчний шилжилт гэсэн мегатрэндийн хүчин зүйл байв.

Монгол, Хятадын харилцаанд туламдаж буй болон ойрын ирээдүйд тулгарч болох эрсдэл гол төлөв тодорхой хүчин зүйлстэй холбогдож байгаа учраас эрсдлийг саармагжуулах боломжтой, тодруулбал дотоодын бодлого болон хоёр талын хамтын ажиллагаагаар дамжуулан зохицуулалт хийх, шийдвэрлэх боломжтой нөхцлүүд харагдаж байна. Харин алс хэтдээ тодорхой бус хүчин зүйлсээс ирэх аливаа эрсдэл, өөрөөр хэлбэл цаашид Хятад, АНУ, Орос гурав нэгнээ хазаарлах оролдлого худалдааны дайнаас халин аюулгүй байдлын нөлөөний бүсээ хуваах чиглэлд шилжвэл Монгол Улсын гадаад бодлого, аюулгүй байдалд томоохон сорилт учруулна болох юм.

ОХУ-ын нэг онцлог нь өргөн уудам нутаг дэвсгэр хүн ам сийрэг нийт хүн амын 70 хувь нь Европын хэсэг буюу Уралын нуруунаас цааш, 30 хувь нь Сибирь, Алс дорнодод амьдарч байна, ОХУ-ын хувьд одоохондоо Украин, Крымын асуудлаас болж Европын холбооны хориглоос болж эдийн засгийн хувьд сайнгүй боловч байгалийн баялагын асар их нөөцтэй ороны хувьд сүүлийн жилүүдэд Алс дорнодыг хөгжүүлэх, сибир гэж жил ирэх тусам хүн амын сийрэгжиж байгаа тул энэ бүс нутгийн эдийн засгийн хөгжүүлэх Монгол улс дагаж хөгжихөд таатай боломж байна гэж болно, Бүс нутгийн аялал жуулчлал, хил орчимын худалдаа, эдийн засгийн чөлөөт бүсийг хөгжүүлэх боломжтой байна.

Монгол улс ОХУ-ын харилцаа сүүлийн жилүүдэд улс төр эдийн засгийн хувьд нэлээд сайжрах хандлагатай байна, Монгол Оросын худалдааны эргэлт маш тэнцвэргүй байгаа Монгол улсын нийт экспортоос 10 хүрэхгүй хувь байгаа харин ОХУ-аас импортоор авч байгаа бараа бүтээгдхүүний ихэнхи хувийг нефть, нефтийн бүтээгдхүүн эзлэж байна, мөн Баруун аймгуудын цахилгаан эрчим хүчийг ОХУ-аас импортоор авч байна, Харин Монгол улс Экспортоор мах махан бүтээгдэхүүн, арьс шир, ноос ноолууран бүтээгдэхүүнийг ОХУ-д гаргахад татвар өндөр байгаа нь хүндрэлтэй байна.

Шанхай хамтын ажиллагааны байгууллагад Монгол улс гишүүнээр элсэх талаар сүүлийн жилүүдэд нэлээд яригдсан Монгол улсын гадаад бодлогын үзэл баримтлалтай зөрчилдөж байгаа нь “Эвсэлд үл нэгдэх” гэдэг ойлголтыг тодорхойхон хэлбэл “цэрэг улс төрийн эвсэлд нэгдэхгүй” гэсэн санаа юм. Хэрэвээ Монгол улс ШХАБ-д гишүүнээр элссэн тохиолдолд МУ-ын гадаад бодлогын үзэл баримтлалтай зөрчилдөж болзошгүй байна. Иймд Монгол улс ажиглагчын статустайгаар оролцож байх нь зүйтэй байна.

Эцэс нь хэлэхэд Монгол улс гуравдагч хөршийн бодлогодоо ахиц гаргах шаардлагатай, Орос Хятад хоёр хөршийн төрийн хар хайрцагны бодлого бол Монгол улсыг хөгжүүлэх дургуй энэ хэмжээнд нь байлгаж байх сонирхолтой хоёр хөршөөс хараат байх бодлого бол аль ч үед байсан одоо ч байгаа гэж хэлж болно.

Монгол улсад амьдарч байгаа Казах иргэд гадны шашны байгууллагуудын санхүүжилтээр лалын шашинтай улс оронд суралцах болсон байна энэ хүмүүс юу сурч ирээд байна бас нэг анхаарч үзэх хэрэгтэй, Иймд Казах иргэдийн асуудалд анхаарах ёстой Дэлхийн

улс оронуудад үндэстэн, шашин хоорондын мөргөлдөөн их гарах болсон тул Монгол улсын төр анхааралдаа авах нь зүйтэй болов уу.

САНАЛ:

1. Монгол улсын гадаад бодлогын үзэл баримтлал хоёр хөрштэйгээ эн тэнцүү харилцах гэсэн зарчимаа хадгалах, нэг талыг хит барихгүй байх тэнцвэртэй харилцааг хөгжүүлэх.
2. Монгол улс эдийн засгийн хувьд гуравдагч хөршийн бодлого ахиц гаргах харилцан ашигтай худалдаа, хөрөнгө оруулалтыг түлхүү оруулах
3. Аливаа үндэсний аюулгүй байдал нөлөөлсөн эвсэлд нэгдэхгүй байх зарчимаа хадгалж Монгол Улс ШХАБ-д гишүүнээр элсэн орох шаардлагагүй байна.
4. Монгол, ОХУ, БНХАУ-ын дээд хэмжээний 3 талт уулзалтаар Монголын талд одоогоор үр ашиг багатай тул 2 талд хамтын ажиллагаа нь Монголд хоёр хөрштэйгээ тус тус нь асуудлаа шийдээд явах нь үр дүнтэй гэж харагдаж байна.
5. Монгол улсад амьдарч байгаа Казах иргэд тэр тусмаа Баян-Өлгий аймагт Төрийн албан хэргийг монгол хэл бичгээр явуулах, бусад талаар тодорхой бодлого боловсруулж хэрэгжүүлэх шаардлагатай байна.
6. Монгол улсын үндсэн хуулийн нэмэлт өөрчлөлтийн маргаан дагуулаад байгаа 6-р зүйлийн 6.2 заалтыг /Монгол Улсын иргэдэд өмчлүүлснээс бусад газар, түүнчлэн газрын хэвлий, түүний баялаг, ой, усны нөөц, ан амьтан төрийн нийтийн өмч мөн/дахин авч үзэх зайлшгүй шаардлагатай байна.

АШИГЛАСАН МАТЕРИАЛ

1. Монгол улсын үндсэн хуулийн нэмэлт өөрчлөлт 2019 он.
2. Монгол улсын Гадаад бодлогын үзэл баримтлал 1994, 2011 он.
3. Монгол улсын Үндэсний аюулгүй байдлын үзэл баримтлал 2011 он.
4. Монгол улсад Гадаад бодлогын үзэл баримтлал батлагдсаны 20 жилийн ойд зориулсан эрдэм шинжилгээний бага хурлын материалууд.
5. Московские новости сонин 2012 оны 02 дугаар сарын 27-ны өдрийн нийтлэлээс.
6. ОХУ үндэсний аюулгүй байдлын стратеги шинэчилэл 2015 он.
7. ОХУ-ын Уфа хотноо "Аюулгүй байдлын асуудал эрхэлсэн өндөр, дээд албан тушаалтнуудын 10 дахь удаагийн уулзалт" 2019 оны уулзалтын материалаас.
8. “Монгол Хятадын Харилцаа Ба Нөлөөлөгч Хүчин Зүйлс” Аюулгүй байдал судлалын хүрээлэнгээс гаргасан нийтлэл 2019 он.
9. Б.Батцэцэг: “Монгол, Хятадын харилцаа түүхэн дэх хамгийн таатай үедээ байна” нийтлэлээс 2019 он.
10. Хүнс, Хөдөө аж ахуй, хөнгөн үйлдвэрийн яамны албан ёсны сайтаас статистик мэдээлэл.